

Yalnızlık Laneti

Balak

Yahudi halkını mübarek kıldığı sırada, Bilam, birçoklarının Yahudi tarihinin kısa bir özeti olarak gördüğü bazı sözler telaffuz etmişti:

Nasıl lanetlerim ben, Tanrı'nın lanetlemediğini?
Nasıl öfke uyandırırım ben, A-Şem'in öfkelenmediğine karşı?
Sarp kayalıkların tepesinden görüyorum onları,
Tepelerden gözlüyorum:
Tek başına barınan bir halk,¹
Ulusların içinde sayılmayan. (Bamidbar 23:8-9)

Avrupa'daki zulüm ve pogromlar sırasında işler tam da böyle görünüyordu. Holokost sırasındaki görüntü de buydu. Günümüzde de İsrail ve savunucularına bazen durum böyle görünmektedir. Kendimizi yalnız bulmaktayız. Bu gerçeği nasıl anlamamız gerekmektedir? Bu pasuğu nasıl yorumlamalıyız?

Kitabım *Future Tense*'te² bunun ne kadar da tehlikeli bir öz tanım olduğunun farkına ilk kez vardığım anı tarif etmiştim. 5761/2001 yılında Şavuot günü Yeruslayim'de öğle yemeği yiyorduk. Antisemitizmle mücadelede dünyanın en büyüklerinden biri olan ve kısa bir süre sonrasında Kanada'nın Adalet Bakanlığı'na getirilen Irwin Cotler'le birlikte seçkin bir İsrailli diplomat da orada bizimleydi. Kısa bir süre sonra Durban'da gerçekleştirilecek olan 2001 yılı Irkçılığa Karşı Birleşmiş Milletler Konferansı'ndan bahsediyorduk.

¹ *A People that Dwells Alone* [Tek Başına Barınan Bir Halk], müteveffa Jacob Herzog'un yazdığı makaleler seçkisine verilen başlıktı. Bu aynı zamanda, İsrail'in önceki Baş Hahamı Rabi Yisrael Meir Lau'nun kardeşi olan İsrailli diplomat Naftali Lau-Lavi'nin otobiyografisinin de temasıydı (*Balaam's Prophecy: Eyewitness to History* {Bilam'ın Kehaneti: Tarihin Görgü Tanığı} [Yeruslayim: Toby Press, 2015]).

² "Gelecek Zaman". New York, Schocken, 2012.

Hepimizin, bunun İsrail için bir felaket olacağını bilmek için yeterli sebebi vardı. Nitekim İsrail'in insan haklarına karşı başlıca beş suçla itham edilmesi, orada, sivil toplum örgütlerinin düzenlediği paralel seanslarda olmuştu: ırkçılık, apartheid, insanlığa karşı işlenen suçlar, etnik temizlik ve soykırım girişimi. Bu konferans, esas itibarıyla yeni ve habis bir antisemitizmin fırlatma rampası haline gelmişti. Ortaçağ'da Yahudilerden inançları nedeniyle nefret edilirdi. On dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında, ırkları nedeniyle nefrete maruz kalırlardı. Yirminci yüzyılda ise Yahudilerden, ulus devletleri nedeniyle nefret edilmektedir. Konferansın beklenen sonucu hakkında konuşurken, diplomat bir iç çekerek "Bu her zaman böyleydi" dedi. "Am levadad yişkon: biz, kaderinde yalnızlık olan ulusuz."

Adam bu sözleri tamamen iyi niyetle söylemişti. Mesleki yaşamını İsrail'i savunarak geçirmişti ve bizi rahatlatmak istiyordu. Niyetleri son derece iyiydi ve nazik bir yorumdan öte bir mesaj vermeyi amaçlamıyordu. Ama aniden böylesi bir tavrın ne kadar tehlikeli olduğunu gördüm. Eğer kaderinizin yalnız olmak olduğuna inanıyorsanız, neredeyse kesin bir şekilde olacak olan tam da budur. Bu kendi kendini gerçeğe dönüştüren bir kehanetti. Eğer en baştan itibaren başarısız olacağınızı biliyorsanız arkadaşlar ve müttefikler edinme zahmetine girmeye ne gerek vardır? Doğru yaklaşım bu değilse, o zaman Bilam'ın sözlerini nasıl anlamamız gerekmektedir?

Öncelikle, bunun çok muğlak bir *beraha* olduğunu anlamak gerekir. Yalnız olmak, Torasal bir bakış açısıyla, iyi bir şey değildir. Tora'da "iyi değil" sözlerinin ilk kez karşımıza çıktığı yer, "Adamın yalnız olması iyi değil" (Bereşit 2:18) pasuğudur. İkincisi, Moşe'nin kayınpederi Yitro'nun, onu tek başına liderlik ederken görüp "Bu yaptığın iyi değil" (Şemot 18:17) dediği yerdir. Tek başımıza yaşayıp serpilemeyiz. Tek başımıza liderlik edemeyiz. Soyutlanma bir nimet değildir – açıkçası bunun oldukça tersidir.

Badad ("yalnız; tek başına") sözcüğü, oldukça olumsuz iki başka bağlamda daha karşımıza çıkar. İlki bir *tsaraat* hastasının durumudur: "Yalnız oturacaktır; yeri kampın dışındadır" (Vayikra 13:46). İkincisi Eha kitabını açan cümledir: "Bir zamanlar halkı kalabalık olan bu şehir nasıl da yapayalnız oturuyor" (Eha 1:1). *Badad* sözcüğünün olumlu anlamda kullanıldığı tek bağlam, bariz teolojik sebeplerden dolayı, Tanrı hakkında kullanıldığı yerdir (Devarim 32:12).

Bir başka nokta da, bu sözleri söylemiş olan Bilam'ın, bir Yisrael aşığı olmadığını hatırlama gereğidir. Onlara beddua etmek için tutulmuş biri olarak, Tanrı onu bundan alıkoymasına rağmen, Bilam, onlara zarar vermek için ikinci ve bu kez başarılı bir denemeyle, Moav ve Midyan kadınlarını, Yisrael erkeklerini baştan çıkarmaya ikna etmiş ve bunun sonucunda 24.000 kişi hayatını kaybetmişti (Bamidbar 25, 31:16). Bilam'ı, Bene Yisrael'e karşı derin bir düşmanlık besleyen biri olarak öne çıkaran, onun – hem de "Nasıl lanetlerim ben, Tanrı'nın lanetlemediğini? Nasıl öfke uyandırırım ben, A-Şem'in öfkelenmediğine karşı?" dedikten sonra – uyguladığı bu ikinci stratejidir. Talmud (Sanedrin 105b) "Çadırların ne kadar iyi, ey Yaakov; ve meskenlerin [ne kadar iyi], ey Yisrael" (Bamidbar 24:5) haricinde, *Bilam'ın Bene Yisrael'i mübarek kıldığı tüm berahaların, sonunda lanete dönüştüğünü* belirtir. Dolayısıyla, Hahamlarımızın görüşüne göre, "tek başına barınan bir halk", nihayetinde bir *beraha* değil, lanet haline gelmiştir.

Üçüncü nokta: Tanah'ın hiçbir yerinde bize, Yisrael'in veya Yahudilerin kaderinin nefret edilmek olduğu söylenmemektedir. Aksine, peygamberler, ulusların ilham için Yisrael'e başvuracakları bir çağın geleceğini öngörmüşlerdir. Yeşayau, "Birçok halk gelip 'Gelin, A-Şem'in Dağı'na, Yaakov'un Tanrı'sının mabedine çıkalım. Bize Kendi yollarını öğretsin ki, O'nun yollarında yürüyebilelim' diyecekler. Çünkü Tsiyon'dan çıkacak kanun, ve Yerusalayim'den [çıkacak] A-Şem'in sözü" (Yeşayau 2:3) sözleriyle tarif ettiği bir günü öngörmüştür.

Zeharya, “O günlerde her lisandan ve her ulustan on kişi bir Yahudi’yi giysisinin köşesinden yakalayacak ve ‘Seninle gitmemize izin ver, çünkü Tanrı’nın sizinle olduğunu duyduk’ diyecek” (Zeharya 8:23) kehanetinde bulunmuştur. Bunlar, antisemitizmin, ebedi, devasız, Yahudi tarih ve kaderine sıkı bir şekilde dokunmuş bir olgu olduğu fikrine şüphe düşürmek için yeterlidir.

Yisrael’in nefret hedefi olduğu önermesinde bulunuyor görünen ifadeleri yalnızca Hahamlarımızın sözlerinde görmektediriz. Bunların en ünlüsü, Rabi Şimon bar Yohay’ın sözüdür:

“Alaha: Esav’ın Yaakov’dan nefret ettiği iyi bilinir.”³

Rabi Şimon bar Yohay, Hahamların Esav/Edom ile özdeşleştirdikleri Romalılara güvenmemesiyle tanınırdı. Talmud onun bu nedenle on üç yıl boyunca gizlenmek durumunda kaldığını belirtir (Şabat 33b). Rabi Şimon bar Yohay’ın bu görüşü, çağdaşı olan akranları tarafından paylaşılmıyordu.

Rabi Şimon bar Yohay’ın bu sözünü aktaranlar bunu sadece kısmen ve seçici bir şekilde yapmaktadırlar. Rabi Şimon burada, Yaakov ve Esav’ın, uzun bir ayrılık döneminin ardından tekrar buluştukları andan bahsetmekteydi. Yaakov, Esav’ın onu öldürmeye çalışacağından endişe ediyordu. Ayrıntılı tedbirler aldıktan ve bir melek ile güreştikten sonra, ertesi sabah Esav’la buluştu. Pasuk o noktada şöyle demektedir: “Esav onu karşılamak için koştu ve onu kucakladı, kollarını onun boynuna dolayarak onu öptü ve [ikisi] ağladılar” (Bereşit 33:4).

Sefer Tora’da yazıldığı şekliyle “onu öptü” anlamındaki sözcüğün üzerinde bazı noktalar yer alır ve bu, özel bir anlamın varlığına işaret eder. Rabi Şimon bar Yohay, işte bu bağlamda “Her ne kadar Esav’ın Yaakov’dan nefret ettiği iyi bilinir ise de, *o anda [Esav] şefkat duygularına yenilmiş ve onu tam bir içtenlikle öpmüştür*” demektedir (Raşi’nin oradaki açıklaması). Başka bir deyişle, tam da antisemitizmin kaçınılmaz olduğunu göstermek için aktarılan metin, aslında bunun tam aksini kanıtlamaktadır: o hayati karşılaşmada, Esav, Yaakov’a karşı *nefret hissetmemiştir*. Karşılaşmışlar, kucaklaşmışlar ve kötü bir niyet olmaksızın her biri kendi yoluna gitmiştir.

Kısacası, gerçekte, Yahudilikte, Yahudilerin kaderinin nefret edilmek olduğu önermesinde bulunan hiçbir şey yoktur. Bu ne evrenin dokusuna işlenmiştir, ne de insan genomuna kodlanmıştır. Tanrı’nın isteği bu değildir. Yahudiler buna ancak derin ümitsizlik anlarında inanmışlardır. En dikkat çekicisi, Leo Pinsker’in, 1882’deki *Oto-emansipasyon* başlıklı makalesidir. Orada Yudofobi hakkında “Zihinsel bir sapkınlık olarak, bu kalıtsaldır; iki bin yıldır aktarılagelmiş bir hastalık olarak, tedavisi mümkün değildir” diye yazmıştı.

Antisemitizm, gizemli, kavranamaz veya değiştirilemez bir şey değildir. Zaman içinde mutasyonlar geçirmiş ve tanımlanabilir – sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve teolojik – kaynakları olan, karmaşık bir olgudur. Ona karşı mücadele edilebilir ve antisemitizm mağlup da edilebilir. Ama eğer insanlar “Esav” tarafından nefret edilmenin veya “tek başına barınan bir halk”, halklar içinde bir parya, uluslar arasında bir cüzamlı, uluslararası arenada dışlanmış olmanın Yaakov’un kaderi olduğuna inanırlarsa ona karşı mücadele edilemez ve zafer de kazanılamaz.

Öyleyse “tek başına barınan bir halk” ifadesi ne anlama gelmektedir? Bu ifade, eğer ihtiyaç olursa tek başına durmaya, kendi ahlaki kurallarına bağlı bir yaşam sürmeye, farklı olma cesaretini taşımaya ve daha az kullanılan yolu kullanmaya hazır bir halk anlamına gelir.

³ Sifre, Bealoteha, 89; Raşi’nin Bereşit 33:4 açıklaması; bu ifadenin *alahasal* gerektirmeleri için bkz. Kreti’nin Yore Dea bölüm 88 üzerindeki açıklamaları.

Rabi Samson Raphael Hirsch, “halk” (*am*) ve “ulus” (*goy*) – veya bizim bugünlerde ifade edebileceğimiz gibi, “toplum” ve “devlet” – arasındaki nüansa odaklanarak ince bir bakış açısı sunmuştur.⁴ Yisrael, benzersiz bir şekilde, devlet olmadan önce toplum olmuş bir halktır. Henüz bir ülkesi yokken kanunları olmuştur. Henüz bir ulus, yani siyasi bir varlık olmadan önce, bir halk – ortak bir kanun ve kültürle birbirine bağlanmış bir grup – haline gelmiştir. *Future Tense* adlı kitabımda işaret etmiş olduğum gibi, *peoplehood*⁵ sözcüğü ilk olarak 1992 yılında ortaya çıkmıştır ve ilk evredeki kullanımları nerdeyse tamamen Yahudiler hakkında olmuştur.⁶ Hirsch’in Bilam hakkındaki okumasına göre Yahudileri farklı kılan, onların, kendine özgür bir halk, yani ortak hatıralar ve kolektif sorumluluklar tarafından tanımlanan bir grup teşkil etmesidir. “Ulusların içinde sayılmaz”, çünkü sürgünde ve tüm dünyaya yayılmış haldeyken bile milliyet boyutu olmadan devamlılığını sürdürmeye kabildir. Yisrael’in kuvveti, milliyetçilikte değil, adalet ve insani saygınlık temeli üzerine kurulu bir toplum inşa edebilmesinde yatar.

Antisemitizme karşı yürütülen savaş kazanılabilir, ama eğer Yahudiler, yalnızlığa mahkûm olduğumuza inanırlarsa bu olmayacaktır. Bu Bilam’ın lanetidir – Tanrı’nın *berahası* değil.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Diğer ulusların bizim hakkımızda düşündükleri ve söyledikleri neden önemlidir?
2. Siz Bilam’ın sözlerini bir *beraha* mı yoksa bir lanet olarak mı okuyorsunuz?
3. Antisemitizmle yüzleşmek için hangisi değişmelidir – Yahudi halkının tavrı mı, yoksa antisemitlerin tavrı mı?

www.RabbiSacks.org

@RabbiSacks

The Rabbi Sacks Legacy Trust, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved

⁴ Samson Raphael Hirsch, Bamidbar 23:9 açıklamaları.

⁵ Ç.N.: Kendine özgü bir halkın parçası olmanın birleştiriciliği.

⁶ Rabbi Sacks, *Future Tense*, s. 25.